

Årsrapport 2011 Europa i endring/EUROPA (2007-2017)

Året 2011

Satsingen startet i 2007 med bakgrunn i den forrige Forskningsmeldingens prioritering av “Europa som en sentral utfordring” og basert på innspill fra to utredningsgrupper nedsatt av Forskningsrådet. Det ble gjennomført en utlysning for første fase (2007-2012) med frist i februar 2007. En internasjonalt sammensatt styringsgruppe innvilget totalt tre prosjekter med en samlet ramme på 57,2 mill. kr. Prosjektene hadde oppstart i 2007-8, og har vært i full aktivitet i 2011. De tre prosjektlederne gjennomførte i oktober 2011 den fjerde årlige møteplassen i satsingen med formål formidling og diskusjon for forskere og brukere av forskning. Ny møteplass er planlagt høsten 2012.

Programmets overordnede mål/formål

- Stimulere til europarelatert forskning av høy kvalitet
- Gi ny innsikt og styrke kunnskapsgrunnlaget for politisk handling
- Bidra til begreps- og teoriutvikling
- Være til nytte for beslutningstakere i forvaltning, nærings-, organisasjons- og arbeidsliv
- Skape en årlig møteplass for forskere og brukere av forskning

Den forrige Forskningsmeldingen (St.meld. nr. 20, 2004-2005) fremhever utviklingen i Europa som en sentral utfordring. Det gjelder både forskning om europeiske endringsprosesser og Norges rolle i Europa. I løpet av de siste tiårene er de europeiske nasjonalstater blitt tettere sammenvevd, i første rekke som resultat av utviklingen i EU. Antallet medlemsland i EU har økt, den politiske dagsorden er utvidet og europeiske institusjoner er blitt utviklet og styrket. Men Europa består av mer enn EU, blant annet Norge med EØS-avtalen. Uavhengig av tilknytningsform til EU ligger det sterke norske interesser i den økonomiske, politiske og kulturelle utviklingen i Europa. En styrking av kunnskapsgrunnlaget på området vil ha stor praktisk nytte, samtidig som den skaper gode muligheter for begreps- og teoriutvikling.

Forskningsrådet har fulgt opp den forrige Forskningsmeldingens utfordringer ved at to grupperforskere har utarbeidet forslag til satsinger. Det er utarbeidet en utredning om ”Europaforskning - Europas demokratiske eksperiment og institusjonenes evne til læring, nytenkning og omstilling” og en om ”Rett og demokrati”. Men demokratiutvikling og rettsliggjøring henger nøye sammen på nasjonalt og europeisk nivå. Forskningsrådet ønsker dessuten å utvide de primært statsvitenskapelige og juridiske perspektivene, med forskning om økonomiske integrasjonsprosesser og kulturelle endringer. Med dette som utgangspunkt har Forskningsrådet etablert en satsing, Europa i endring, som omfatter:

- Rett og demokrati i Europa
- Økonomisk utvikling og integrasjon
- Kulturelle endringsprosesser
- Utenriks- og sikkerhetspolitikk i Europa

Disse fire temaene er nærmere utdypet i dokumentet ”Europa i endring. Faglig og tematisk grunnlag”.

Satsingen skal stimulere til europarelatert forskning av høy kvalitet. Forskningen skal gi ny innsikt og styrke kunnskapsgrunnlaget for politisk handling. Slik forskning vil både bidra til begreps- og teoriutvikling, og være nyttig for beslutningstakere innenfor politikk, forvaltning, nærings-, organisasjons- og arbeidsliv. Dette krever at problemstillingene må angripes fra flere vinkler, både tematisk og metodemessig. Problemstillingene må studeres i en internasjonal kontekst. Historiske og komparative analyser vil også kunne gi viktige bidrag.

Det er også et mål å skape en årlig møteplass for forskere og brukere av forskning gjennom en årviss konferanse for diskusjon og formidling. Prosjektlederne i satsingens prosjekter er forpliktet til å delta i gjennomføringen av dette.

Det planlegges en tiårig satsing, med et omfang på anslagsvis 12 mill. kr pr år, totalt ca. 120 mill. kr., fordelt i to faser: Fase 1: 2007 - 2012; Fase 2: 2013 - 2017.

Økonomi og prosjektomfang

Disponibelt budsjett i 2011: 8,3 mill. kr.

Forbruk i 2011: kr. 8,0 mill. kr.

Programmets finansieringskilder i 2011: Kunnskapsdepartementet – generelle midler, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet

Antall og type prosjekter i 2011: 3 forskerprosjekter

Vurdering av måloppnåelse og faglige utfordringer

Satsingen er i godt gjenge. Satsingen omfatter tre prosjekter som omhandler forvandling av Europas politiske orden; fri bevegelse, arbeidsmarkedsregulering og flernivåstyring i et utvidet EU/EØS i et nordisk og komparativt perspektiv, og endringer i rettskulturer og betydningen av europeisk integrasjon. Budsjettet for satsingens fase 1 er i tråd med et forslag som ble behandlet av Divisjonsstyret for vitenskap tidlig høst 2006. Videre finansiering av fase 1 er i hovedsak avklart.

Satsingen er i ferd med å gi merverdi i form av begrepsutvikling, perspektiver og foreløpige resultater. Prosjektene har brede internasjonale samarbeids- og kontaktflater, og disse er videreutviklet.

Satsingens fase 1 avsluttes neste år, og prosessen for planlegging av fase 2 som skal starte opp i 2013 er i gang. Tema for satsingens møteplass i 2011 var derfor hvilke kunnskapsbehov departementene har på området, og hvilke nye spørsmål som er viktige for forskningen om EU og Norges forhold til Europa. Et perspektiv som ble fremhevet på konferansen var at EU er i raskere endring enn noen gang. Dette medfører et stadig større krav til et oppdatert kunnskapsgrunnlag om EU og europeiske endringsprosesser. Et slikt oppdatert kunnskapsgrunnlag er en forutsetning for å kunne ivareta norske interesser i den norske europapolitikken. Videre ble det fremhevet at det fins et kunnskapsbehov i forvaltningen, både når det gjelder det å forstå hvordan EU er bygget opp, og når det gjelder hvordan EØS-avtalen legger føringer for norske regler og virkemidler. Denne kunnskapen er viktig, og kanskje avgjørende, for at norske interesser skal kunne påvirke utviklingen. Behovet omfatter både utvikling av ny kunnskap og utnyttelse av eksisterende kunnskap. Et tredje perspektiv som ble fremhevet på konferansen var en etterlysning av økonomisk forskning på feltet; Det ble påpekt at samfunnsøkonomiske forskere i Norge i liten grad har engasjert seg i denne satsingen og i forskningsmessig belysning av den økonomiske utviklingen og integrasjonen i EU, og hva dette betyr for Norge. - Årets møteplass samlet i overkant av 60 deltakere fra departementer, forskningsmiljøer og ambassader.

Nøkkeltall, 2011

Antall prosjekter: 3 totalt, herav 0 nye i 2011
Dr.gradsstipendiater: 0,8 årsverk, herav 0,8 kvinner
Postdoktorstipendiater: 2 årsverk, herav 2 kvinner
Prosjektledere: 3 totalt herav 1 kvinne og 2 menn

Måltall kvinner 2011-2014

Antall kvinnelige prosjektledere har vært konstant i perioden (1 av 3 på de samme prosjektene).

Dr. gradsstipendiater og postdoktorstipendiater har vært planlagt fra prosjektenes oppstart, og alle ansatte har vært kvinner.

Resultatindikatorer, 2011

Resultatindikatorer	Antall
<i>Publisert artikkel i periodika og serier</i>	<i>31</i>
<i>Publisert artikkel i antologi</i>	<i>15</i>
<i>Publiserte monografier</i>	<i>1</i>
<i>Rapporter, notater, artikler, foredrag på møter/konferanser rettet mot prosjektets målgrupper</i>	<i>96</i>
<i>Populærvitenskapelige publikasjoner (artikler/bøker, debattbøker/-artikler, høringer, utstillinger, skjønnlitteratur etc)</i>	<i>10</i>
<i>Oppslag i massemedia (aviser, radio, TV...)</i>	<i>26</i>
<i>Ferdigstilte nye/forbedrete metoder/modeller/prototyper</i>	
<i>Ferdigstilte nye/forbedrete produkter</i>	
<i>Ferdigstilte nye/forbedrete prosesser</i>	
<i>Ferdigstilte nye/forbedrete tjenester</i>	
<i>Søkte patenter</i>	
<i>Inngåtte lisensieringskontrakter</i>	
<i>Nye foretak som følge av prosjektet</i>	
<i>Nye forretningsområder i eksisterende bedrifter som følge av prosjektet</i>	
<i>Bedrifter i prosjektet som har innført nye/forbedrete metoder/teknologi</i>	
<i>Bedrifter utenfor prosjektet som har innført nye/forbedrete metoder/modeller/teknologi</i>	
<i>Bedrifter i prosjektet som har innført nye/forbedrete arbeidsprosesser/forretningsområder</i>	

Kommentarer til tallene: Prosjektene er i full virksomhet og har vært det siden 2007-8. Publiserings- og formidlingsvirksomheten har dermed kommet i gang, og dette avspeiles i tallene som viser god formidlingsaktivitet. Ett prosjekt rapporterer om en rekke formidlingstiltak og publikasjoner som er resultat av tidligere aktivitet ved egen institusjon og som belyser problemstillinger som er relevante for dette prosjektet.

Viktigste aktiviteter i 2011

Den årlige konferansen ble avholdt i oktober. Tema var hvilke kunnskapsbehov og forskningstemaer som fins på feltet framover og hvilke deler av satsingens temaer som nå er

belyst gjennom de finansierte prosjektene. I etterkant av konferansen ble det publisert en nyhet fra konferansen via satsingens nettside www.forskningsradet.no/EUROPA. Presentasjoner fra innleggene på konferansen ble også publisert.

De tre prosjektene har hver sin hjemmeside, og det er lenket opp til disse sidene fra satsingens nettside.

Høydepunkter, resultater og funn

Begrepet euroskepsis er videreutviklet

Internett har blitt en viktig plattform for spredning av debatter om EU til unionens innbyggere. Nettet gir innbyggerne som brukere mulighet til å uttrykke sin mening på nyhets- og debattsider. Innbyggerne er til dels negative når det gjelder EU og europeisk integrasjon. Internettbrukere kommenterer nyheter om EU for å uttrykke sin misnøye med, og ofte også komme med skarp kritikk av, EU. I analysen av hvordan slike negative vurderinger utfordrer EUs legitimitet, var et funn at begrepet euroskepsis er for omtrentlig, og at det er behov for nye begreper for å kunne skille slike negative utsagn fra hverandre. Dette leder til en distinksjon mellom utsagn som a) er prinsipielt imot europeisk integrasjon, b) er kritiske til nåværende tilstand og maktfordeling i EU, c) motsetter seg videre integrasjon, som integrasjon på flere saksområder eller utvidelse av unionen. Ved å kombinere disse tre elementene utvikles et analytisk skjema til å kategorisere slike opphetede debatter som varierer fra å være pro-europeiske, pragmatisk-europeiske, alter-europeiske (endringsorienterte), euro-kritiske til euro-fiendtlige.

Betingelsene for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk er endret

EUs utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid utfordrer flere av grunnprinsippene i intergovernmentalt samarbeid. Mens man tidligere har sett på utenriks- og sikkerhetspolitiske beslutningsprosesser som nasjonale, ser vi nå tegn til en transnasjonalisering på europeisk plan. Delvis autonome institusjoner lokalisert i Brussel spiller en sentral rolle i politikkutforming. Disse institusjonene består av representanter for medlemsstatene, men deres daglige, rutinemessige samarbeid medfører at tyngdepunktet i politikkutforming har beveget seg bort fra nasjonale hovedsteder. Resultatet er fragmentering og uklarheter med hensyn til hvor politiske beslutninger fattes. Denne utviklingstendensen blir forsterket gjennom etableringen av det såkalte 'External Action Service' og Høyrepresentantens rolle. Med dette utfordres etablerte forstillinger om utenrikspolitikken innenfor studiet av internasjonal politikk. Det reiser også spørsmål om demokratisk forankring. Til sammen er betingelsene for utforming av norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk endret.

Religion påvirker holdninger til lov og rett

En undersøkelse av rettskultur i en rekke europeiske land undersøker også holdningsforskjeller mellom ulike befolkningsgrupper i disse landene. Det viser seg at religiøse mennesker stort sett har en mer positiv holdning til lover og regler, lovlydighet og håndhevelse av lover og regler enn de ikke-religiøse. Samtidig er de religiøse sterkt tilbøyelige til å bryte lover og regler dersom disse kommer i konflikt med deres egen religion.